

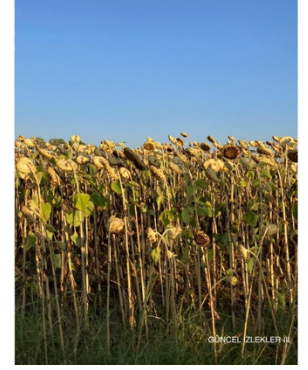
Nikâh ve Pazarlıklar: Suriyeli Kadınlarla Çokeşli Evlilikler Üzerine

Esra Demirkol Colosio

Feminist Tahayyül, 6(2): 400-405.
(Kitap Deęerlendirmesi)

ISSN 2774-8711

feministtahayyül
Cilt 6(2) - Ağışustos 2020

GÜNCEL ÖZLEMLERİN

Nikâh ve Pazarlıklar: Suriyeli Kadınlarla Çokeşli Evlilikler Üzerine

Esra Demirkol Colosio¹

Nurgül Certel'in 2023 yılında tamamladığı doktora tezine dayanan *Nikâh ve Pazarlıklar: Suriyeli Kadınlarla Çokeşli Evlilikler* başlıklı kitabı, Suriye iç savaşı sonrası Türkiye'ye yönelen zorunlu göçün toplumsal cinsiyet ilişkileri üzerindeki etkisini çokeşli evlilikler bağlamında ele alan önemli bir çalışmadır. Kitap, yalnızca göç sonrasında Suriyeli kadınların yaşadıklarını değil, aynı zamanda Türkiye'deki ataerkil yapının ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin zorunlu göç üzerinden nasıl yeniden üretildiğini de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda hem toplumsal cinsiyet çalışmalarına hem de göç çalışmalarına özgün bir katkı sunmaktadır. Certel araştırmasında Türkiyeli erkekler, onların resmi nikahlı Türkiyeli eşleri ve dini nikahlı Suriyeli eşleri ile aynı hane üyelerini içerecek şekilde derinlemesine görüşmeler yaparak, zorunlu göçle beraber artan çokeşli evlilikler üzerinden erkeklik ideolojilerinin ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin izini sürmektedir. Çokeşli evlilikler ile farklı erkekliklerin nasıl inşa edildiğini, kadınlar arası rekabetin nasıl oluştuğunu ve toplumsal cinsiyet temelli şiddetin yeni biçimlerinin nasıl üretildiğini analiz etmektedir. Bu değerlendirme ise kitabın güçlü yanlarını vurgularken, çalışmaya yönelik eleştirel bir bakış sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın çıkış noktasının odağı olan ve 2011 yılında patlak veren Suriye iç savaşının yarattığı kitlesel zorunlu göçle Türkiye'ye gelen milyonlarca Suriyeli, yalnızca ekonomik ve demografik bir dönüşüme değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerde ve aile yapılarında da ciddi değişimlere neden olmuştur. Certel, bu dönüşümler arasından "[...] yaygın olarak tercih edilen bir evlilik türü olmamasına ve beraberinde birtakım zorlukları [...] getirmesine rağmen Suriye

¹ Dr. Öğr. Üyesi Esra Demirkol Colosio, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyoloji Bölümü
Email: esrademirkolcolosio@gmail.com
ORCID: 0000-0003-2349-2389

zorunlu göçü ile artan [...]” (s. 41) çokeşli evliliklere odaklanmaktadır. Suriyeli kadınların içinde olduğu kırılgan konumlar onları dini nikah yoluyla Türkiyeli erkeklerle evlenmeye yönelten bir zemini oluştururken, bu evlilikler aynı zamanda Türkiye’deki erkeklerin güç ve iktidar alanlarını yeniden inşa ettikleri bir alan açmaktadır. Ayrıca, çalışma Suriyeli kadınların yanı sıra Türkiyeli erkeklerin ve resmi nikahlı Türkiyeli eşlerinin deneyimlerini de dahil etmesi sebebiyle, aile ve toplum içerisindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleştiği çok katmanlı güç ilişkilerine dair kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Certel’in, çokeşli evliliğin bütün aktörlerini barındıran bu araştırması, çokeşli evliliklerin karmaşık dinamiklerini çözümlemeye imkân tanımaktadır.

Kitabın önemli analizlerinden biri, erkeklerin çokeşliliği nasıl meşrulaştırdıkları üzerinedir. Erkekler, bu tür evlilikleri “cinsel ihtiyaçlar” nedeniyle yapmadıklarını sürekli vurgulamakta, “yardım etme” ve “dini vecibeler” gibi gerekçelerle savunmaktadırlar. Yazara göre ise çokeşli evlilikler bireysel bir tercihten ve/veya kültürel bir anlayıştan ötedir; erkekliğin performatif bir biçimde yeniden kurulmasına işaret eder. Bahsi geçen erkeklerin bu sözleri, hegemonik erkeklik pratiklerinin yeniden üretildiği ve pekiştirildiği bir zemin yaratmaktadır. Çokeşli evlilikle birlikte ekonomik yeterlilik, hane yönetimi, duygusal ve cinsel tatmin erkekliği kanıtlayan göstergelere dönüşmektedir. Çokeşlilik, erkekler açısından toplumsal itibarın ve gücün pekiştirildiği bir alan yaratmaktadır. Fakat şu noktayı da gözden kaçırmamak gerekir; bu ataerkil yapının sadece kadınlar üzerinde değil, aynı zamanda erkek üzerinde kurduğu baskıyı da gösterir. Bununla birlikte, erkeklerin Suriyeli kadınları “itaatkâr” ve “az talepkâr” olarak nitelendirmesi, Suriyeli kadınlar ve Türkiyeli kadınlar arası bir rekabetin ataerkil yapı içerisinde nasıl işlevsel hale getirdiğini gözler önüne sermektedir. Bu yaklaşımlar Türkiyeli kadınlara yönelik bir baskı mekanizması işlevi görmektedir. Certel, tam da bu noktada, kadınların çokeşli evlilikler yoluyla birbirlerine karşı rekabete girişmesinin bir denetim mekanizmasına dönüşüp erkek egemenliğini pekiştiren bir yapıyı devam ettirdiğini belirtir. Bu yönüyle, bu araştırma sadece kadınlara değil, kadınlar arası ilişkilere ve erkekliğin bu ilişkileri nasıl şekillendirdiğine de odaklanmaktadır.

Çalışma, Suriyeli kadınlar ve Türkiyeli kadınlar arasında ortaya çıkan bu rekabet ortamında oluşan kendilerini var etme ve görünür kılma stratejilerini ele almaktadır. Suriyeli kadınların bu evliliklerdeki konumları, sadece mağduriyet çerçevesi içerisinde şekillenmeyen ve farklı pazarlıklar içeren bir yapıda şekillenir. Bu anlamıyla çalışma, kadınları edilgen mağdurlar olarak göstermekten kaçınarak, onların bu ilişkilerde nasıl bir tutum geliştirdiğini, ne tür çıkış yolları aradıklarını da irdelemektedir.

Suriyeli kadınların yaşadıkları hukuki güvencesizlik, yoksulluk, sosyal dışlanma ve hane içi şiddet, çokeşli evliliklerle derinleşmektedir. Dini nikah ile kurulan evlilikler, Suriyeli kadınlara vatandaşlık ya da sosyal güvenlik imkânı sağlamamakta ve kadınlar temel haklarına erişimde sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Yine de, yapılan evlilikler Suriyeli kadınlar tarafından tamamen içinde kaldıkları araf halinden çıkmanın bir yolu olarak değerlendirilmektedir. Benzer şekilde, kocalarının yapacağı yeni evlilikten ya habersiz olan ya da haberi olsa dahi bu durumu psikolojik ve fiziksel şiddet yoluyla kabullenmeye zorlanan Türkiyeli kadınlar, içinde bulundukları toplumsal ve ailevi konumdan dolayı, ortaya çıkan bu yeni duruma karşı farklı başa çıkma stratejileri geliştirmeye çalışmaktadırlar. Boşanmanın getireceği sosyal dışlanma, ekonomik güvencesizlik, aile baskısı Türkiyeli eşler için evlilik içinde kalmanın nedenleri olarak ortaya çıkarken; resmi evlilik içerisinde kalmak, kadınlar için bir yerden sonra sessiz bir direniş alanı haline dönüşmektedir.

Çalışmanın önemli katkılarından bir diğeri, çokeşli evlilikleri sadece ikincil verilerle değil, bu yapının parçası olabilecek farklı aktörleri dahil ederek inceleyen, zamana yayılan feminist bir çalışma olmasıdır. Hane temel alınarak toplamda dokuz haneden 25 kişi ve saha çalışması boyunca araştırmaya dahil edilen farklı aktörler (aile hekimleri, psikologlar, sosyologlar, sosyal hizmet uzmanları, öğretmenler, muhtarlar, sivil toplum kuruluşu temsilcileri, göçmenlere yönelik projelerde görev alan proje sorumluları) ile yapılan derinlemesine görüşmeler, hem saha verisinin gücünü artırmakta hem de anlatıların özgünlüğünü görünür kılmaktadır. Bu açıdan, bu çalışma literatürde önemli bir boşluğun doldurulmasına katkı sağlamaktadır. Ancak, hane halkı ile yapılan görüşmelerde çalışmaya

dahil edilmesi değerli olabilecek olan çocuklara çok fazla değinilmemiş, çocukların konumu ve eşlerin çocuklarla ilişkileri daha sınırlı bir şekilde ele alınmıştır. Çocukların yeni evlilik düzenlerine verdikleri tepkiler, üvey kardeş ilişkileri, annelik-babalık rollerinin yeniden inşası gibi konulara derinlemesine değinilmemiştir. Hâlbuki Suriyeli kadınların Türkiye'ye gelen çocuklarının vatandaşlık ve sosyal haklara erişim gibi sorunları ciddi birer hak ihlaline dönüşürken, eserde kısıtlı olarak işaret edilen Türkiyeli eşlerin çocuklarından maruz kaldıkları fiziksel şiddet ise şiddetin farklı boyutlarını ortaya çıkarmakta; hane içerisinde güç ilişkilerini ve baskıyı farklı şekillerde yeniden üretmektedir. Buna ek olarak, erkeklerin Türkiyeli eşlerinden olan çocuklarıyla ilişkilerinin nasıl dönüştüğü, çocukların çokeşli yapıda hangi tarafı “meşru” gördüğü gibi konular, ailenin yeniden inşasını anlamak açısından önemli ipuçları verebilecekken, çalışma içerisinde üzerine çok fazla tartışılan bir konu olmamıştır. İleride yapılacak çalışmalarda, çocukların da sesini duymak, ailenin yeniden nasıl inşa edildiğine dair önemli ve bütüncül bir bakış açısı sunacaktır.

Araştırmanın hem en güçlü hem de en hassas tartışmalarından birisi rıza kavramını çokeşlilik üzerinden yorumlamasıdır. Suriyeli ve Türkiyeli kadınların evliliklere “rıza göstermesi”nin, çoğu zaman aile baskısı, ekonomik çaresizlik, sosyal dışlanma gibi pratiklerle şekillendiği tartışılmaktadır. Oysa, özellikle erkek katılımcıların bu rızayı nasıl anlamlandırdıkları üzerine daha detaylı bir sorgulama, eril söylemin sınırlarını daha da genişleterek ortaya çıkartabilirdi. Bu tür bir sorgulama, sadece kadınların değil; erkeklerin de çokeşli evliliklerdeki rıza anlayışını çözümlemeye imkân sağlayabilirdi. Erkek katılımcıların rıza söylemlerini nasıl kurduklarını irdelemek, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği bir alanı daha görünür hale getirebilirdi. Ayrıca, erkeklerin kendi konumlarını nasıl meşrulaştırdıkları da bu sayede açığa çıkartılabilirdi. Bu, yalnızca rıza kavramının sınırlarını tartışmakla kalmaz, aynı zamanda çokeşlilik bağlamında güç ilişkilerinin ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizliğin nasıl kurulduğuna dair derinlikli bir bakış açısı sağlardı.

Nikâh ve Pazarlıklar: Suriyeli Kadınlarla Çokeşli Evlilikler zorunlu göç ve toplumsal cinsiyet kesişiminde şekillenen yapılardan bir tanesi olan çokeşli evliliklerin çok yönlü bir

toplumsal analizi olarak karşımıza çıkmaktadır. Nurgül Certel bu çalışmada sadece Suriyeli kadınların değil, bu evliliğin parçası olan erkeklere ve Türkiyeli kadınlara da söz vererek çok boyutlu bir bakış açısını ortaya koymaktadır. Ataerkil sistemin çokeşli evlilik üzerinden nasıl yeniden üretildiğini, kadınların hangi mekanizmalarla baskı altına alınmaya çalışıldığını, erkekliğin performatif bir şekilde yeniden nasıl kurgulandığını tartışması açısından ve sosyal hizmet alanında çalışan aktörlere sunduğu politika önerileriyle, sosyoloji, göç ve toplumsal cinsiyet çalışmaları için önemli bir kaynak olarak karşımızda durmaktadır.